

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**О. В. Петришин, О. В. Зінченко,
Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк**

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство У ТАБЛИЦЯХ

*Навчальний посібник
для юридичних вищих навчальних
закладів і факультетів*

Харків
«Право»
2016

УДК 340.5(083.4)

ББК 67.0

ПЗ0

Рецензенти:

В. Д. Гончаренко, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, завідувач кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

І. В. Яковюк, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Петришин О. В.

ПЗ0 Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2016. – 164 с.

ISBN 978-966-937-011-2

У навчальному посібнику у таблицях викладено основні питання, передбачені навчальною програмою вищих юридичних навчальних закладів України з порівняльного правознавства, що дозволяють студентам глибше засвоїти матеріал та систематизувати його. У таблицях у стислому вигляді представлено матеріали з теорії компаративістики, європейського права, романо-германської та англо-американської правових сімей, скандинавського і латиноамериканського права, правових систем релігійного типу (ісламського, індуського, єврейського та канонічного права) та правових систем традиційного типу (китайське, японське, африканське право). Навчальний посібник можна використовувати при вивченні курсів «Теорія держави і права», «Сучасні правові системи», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Конституційне право зарубіжних країн», «Релігієзнавство» та ін.

Для студентів, аспірантів та викладачів юридичних вищих навчальних закладів і факультетів та усіх, хто цікавиться питаннями порівняльного правознавства.

УДК 340.5(083.4)

ББК 67.0

© Петришин О. В., Зінченко О. В.,
Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., 2016

ISBN 978-966-937-011-2

© Видавництво «Право», оформлення, 2016

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	8
------------------------	---

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

<i>Таблиця 1.</i> Об'єкт та предмет порівняльного правознавства	9
<i>Таблиця 2.</i> Методологія порівняльного правознавства	10
<i>Таблиця 3.</i> Структура порівняльного правознавства	10
<i>Таблиця 4.</i> Етапи розвитку компаративістики	11
<i>Таблиця 5.</i> Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна	13
<i>Таблиця 6.</i> Функції порівняльного правознавства	13
<i>Таблиця 7.</i> Зв'язок порівняльного правознавства з іншими юридичними науками	14
<i>Таблиця 8.</i> Зв'язок порівняльного правознавства з гуманітарними науками	15
<i>Таблиця 9.</i> Класифікація досліджень у порівняльному правознавстві	15

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТА ПРАВОВІ СІМ'Ї ЯК ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

<i>Таблиця 10.</i> Правова система: поняття та риси	17
<i>Таблиця 11.</i> Структура правової системи	17
<i>Таблиця 12.</i> Правова карта світу	18
<i>Таблиця 13.</i> Поняття «правова сім'я»	18
<i>Таблиця 14.</i> Класифікація правових систем	19
<i>Таблиця 15.</i> Класифікація правових сімей Р. Давіда (Франція)	19
<i>Таблиця 16.</i> Класифікація правових сімей (правових кіл) К. Цвайгерта (Німеччина)	19
<i>Таблиця 17.</i> Сучасні класифікації правових сімей	20
<i>Таблиця 18.</i> Мішані правові системи	22
<i>Таблиця 19.</i> Правові альянси	22
<i>Таблиця 20.</i> Правова система України серед правових систем сучасності	23

РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

<i>Таблиця 21.</i> Загальна характеристика європейського права	25
<i>Таблиця 22.</i> Система європейського права	26
<i>Таблиця 23.</i> Принципи європейського права	27
<i>Таблиця 24.</i> Джерела європейського права	28
<i>Таблиця 25.</i> Вплив права ЄС на національні правові системи	29

Таблиця 26. Ради Європи	31
Таблиця 27. Європейський суд з прав людини	32

РОЗДІЛ 4. РОМАНО-ГЕРМАНСЬКА ПРАВОВА СІМ'Я

Таблиця 28. Термінологія для позначення романо-германської правової сім'ї	33
Таблиця 29. Групи романо-германської правової сім'ї	33
Таблиця 30. Шляхи формування правових систем романо-германського типу	34
Таблиця 31. Особливості романо-германської правової сім'ї	34
Таблиця 32. Етапи розвитку романо-германської правової сім'ї	35
Таблиця 33. Внесок університетів у розвиток романо-германського права	37
Таблиця 34. Рецепція римського права	40
Таблиця 35. Періодизація рецепції римського права	41
Таблиця 36. Канонічне та романо-германське право	43
Таблиця 37. Публічне і приватне право	45
Таблиця 38. Характерні риси норм романо-германського права	46
Таблиця 39. Джерела права та їхні різновиди в романо-германському праві	47
Таблиця 40. Нормативно-правові акти в романо-германському праві	48
Таблиця 41. Класифікація нормативно-правових актів в романо-германському праві	49
Таблиця 42. Закони в романо-германському праві	50
Таблиця 43. Різновиди поточних законів в романо-германському праві ..	51
Таблиця 44. Загальні принципи в романо-германському праві	52
Таблиця 45. Правовий звичай як джерело романо-германського права	52
Таблиця 46. Дія звичаїв в романо-германському праві	53
Таблиця 47. Доктрина в романо-германському праві	53
Таблиця 48. Судова практика в романо-германському праві	54

РОЗДІЛ 5. ПРАВОВІ СИСТЕМИ, ЩО ТЯЖІЮТЬ ДО РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКЕ ПРАВО

Таблиця 49. Періодизація формування латиноамериканського права	55
Таблиця 50. Право в Латинській Америці X – поч. XVI ст.	55
Таблиця 51. Колоніальний період латиноамериканського права	57
Таблиця 52. Латиноамериканське право в 1-й пол. XIX ст.	58
Таблиця 53. Латиноамериканське право із середини XIX ст. до сьогодення	59

Таблиця 54. Цивільний кодекс Чилі ХІХ ст. – унікальна модель кодифікації.....	60
Таблиця 55. Особливості латиноамериканського права.....	61
Таблиця 56. Джерела латиноамериканського права	64
Таблиця 57. Інтеграція в Латинській Америці.....	65
Таблиця 58. Судові системи латиноамериканських держав	67

СКАНДИНАВСЬКЕ ПРАВО

Таблиця 59. Особливості скандинавського права	69
Таблиця 60. Формування скандинавського права	69
Таблиця 61. Правова співпраця скандинавських держав	71
Таблиця 62. Уніфікація законодавства скандинавських країн	72
Таблиця 63. Джерела права Скандинавських країн.....	73
Таблиця 64. Особливості судової системи скандинавських країн	75

РОЗДІЛ 6. АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ПРАВОВА СІМ'Я

Таблиця 65. Термінологія для позначення англо-американської правової сім'ї	77
Таблиця 66. Групи англо-американської правової сім'ї.....	77
Таблиця 67. Особливості англо-американської правової сім'ї.....	78
Таблиця 68. Структура англійського права (сучасний варіант)	80
Таблиця 69. Основні етапи розвитку англійської правової системи.....	80
Таблиця 70. Право англосаксонського періоду	80
Таблиця 71. Загальне право з 1066 р. по ХІV ст.....	81
Таблиця 72. Англійська правова система з ХV ст. до середини ХІХ ст.....	82
Таблиця 73. Англійське право з середини ХІХ ст.	84
Таблиця 74. Загальне право: поняття та особливості	85
Таблиця 75. Право справедливості	85
Таблиця 76. Порівняння загального права і права справедливості	86
Таблиця 77. Судова система Англії	88
Таблиця 78. Англійське та американське право на сучасному етапі	90
Таблиця 79. Різновиди джерел англо-американського права	92
Таблиця 80. Первинні і вторинні джерела англо-американського права ..	92
Таблиця 81. Прецедент як джерело англо-американського права.....	93
Таблиця 82. Структура судового прецеденту	94
Таблиця 83. Закон як джерело права в сім'ї англо-американського права.....	95
Таблиця 84. Делеговане законодавство в сім'ї англо-американського права.....	96
Таблиця 85. Звичай в англо-американському праві	97

Таблиця 86. Доктрина, розум, канонічне та римське право як джерела англо-американського права	97
Таблиця 87. Формування правової системи США	99
Таблиця 88. Сучасна правова система США	101
Таблиця 89. Правові системи країн Співдружності Націй	103
Таблиця 90. Правові системи Канади, Австралії та Нової Зеландії	104
Таблиця 91. Джерела права Канади, Австралії та Нової Зеландії	105

РОЗДІЛ 7. РЕЛІГІЙНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ

Таблиця 92. Характерні риси релігійних правових систем	106
--	-----

МУСУЛЬМАНСЬКЕ (ІСЛАМСЬКЕ) ПРАВО

Таблиця 93. Поняття і ознаки мусульманського права	107
Таблиця 94. Течії і школи мусульманського права	109
Таблиця 95. Джерела мусульманського права	110
Таблиця 96. Специфіка ісламського права	112
Таблиця 97. Ісламське судочинство	115
Таблиця 98. Особливості правових систем сучасних мусульманських держав	116
Таблиця 99. Класифікація правових систем сучасних ісламських держав (залежно від ступеня впливу класичного ісламського права)	117

ІНДУСЬКЕ ПРАВО

Таблиця 100. Релігійно-філософські і соціальні основи індуського права	118
Таблиця 101. Риси індуського права	119
Таблиця 102. Джерела індуського права	120
Таблиця 103. Судова система стародавньої Індії	121
Таблиця 104. Сучасне право Індії	122
Таблиця 105. Особливості судової системи Індії	123

ІУДЕЙСЬКЕ (ЄВРЕЙСЬКЕ) ПРАВО

Таблиця 106. Періодизація іудаїзму	124
Таблиця 107. Іудейське право: поняття і риси	126
Таблиця 108. Джерела іудейського права	126
Таблиця 109. Важливі історичні віхи на шляху до незалежності Ізраїлю	128
Таблиця 110. Сучасне право Ізраїлю	129
Таблиця 111. Судова система Ізраїлю	130

КАНОНІЧНЕ ПРАВО

<i>Таблиця 112. Християнство як основа канонічного права.....</i>	<i>131</i>
<i>Таблиця 113. Характеристика канонічного права.....</i>	<i>131</i>
<i>Таблиця 114. Порівняння Східної і Західної християнської церкви.....</i>	<i>133</i>
<i>Таблиця 115. Джерела канонічного права.....</i>	<i>134</i>
<i>Таблиця 116. Сучасне канонічне право.....</i>	<i>135</i>

РОЗДІЛ 8. ТРАДИЦІЙНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ

<i>Таблиця 117. Групи правових систем традиційного типу.....</i>	<i>137</i>
<i>Таблиця 118. Особливості традиційних правових систем.....</i>	<i>137</i>

КИТАЙСЬКЕ ПРАВО

<i>Таблиця 119. Філософські основи китайського праворозуміння.....</i>	<i>138</i>
<i>Таблиця 120. Конфуціанство.....</i>	<i>138</i>
<i>Таблиця 121. Даосизм.....</i>	<i>140</i>
<i>Таблиця 122. Легізм.....</i>	<i>140</i>
<i>Таблиця 123. Китайське право до 1911 р.</i>	<i>141</i>
<i>Таблиця 124. Правова система КНР у 1911–1949 рр.</i>	<i>143</i>
<i>Таблиця 125. Правова система КНР з 1949 р.</i>	<i>144</i>
<i>Таблиця 126. Судова система КНР.....</i>	<i>147</i>

ЯПОНСЬКЕ ПРАВО

<i>Таблиця 127. Періодизація формування правової системи Японії.....</i>	<i>148</i>
<i>Таблиця 128. Період Давньої Японії (VII–X ст.).....</i>	<i>149</i>
<i>Таблиця 129. Період феодалної роздробленості в Японії (X–XV ст.).....</i>	<i>149</i>
<i>Таблиця 130. Період сьогунату в Японії (XV–XIX ст.).....</i>	<i>151</i>
<i>Таблиця 131. Реставрація Мейдзи: 1867–1945 рр.</i>	<i>152</i>
<i>Таблиця 132. «Вестернізація» японського права після 1945 р.</i>	<i>153</i>
<i>Таблиця 133. Джерела сучасного японського права.....</i>	<i>154</i>
<i>Таблиця 134. Судова система Японії.....</i>	<i>155</i>

ПРАВОВІ СИСТЕМИ АФРИКИ

<i>Таблиця 135. Періодизація генези правових систем Африки.....</i>	<i>156</i>
<i>Таблиця 136. Традиційне африканське право до XIX ст.</i>	<i>156</i>
<i>Таблиця 137. Африканське право в колоніальний період.....</i>	<i>157</i>
<i>Таблиця 138. Африканське право в умовах становлення незалежності.....</i>	<i>158</i>
<i>Таблиця 139. Джерела сучасного африканського права.....</i>	<i>160</i>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	162
--	------------

ПЕРЕДМОВА

Прискорення процесів глобалізації все більше втручається в сферу права та стимулює поглиблення змісту й розширення масштабів взаємовпливів і взаємопроникнення різних правових систем та сімей. Це викликає необхідність видання навчальних посібників, які відповідають сьогоденним підвищеним потребам і вимогам вдосконалення кваліфікації випускників юридичних вишів та факультетів.

У процесі побудови й вдосконалення вітчизняної правової системи, забезпечення і прискорення входження України до ЄС, а також реформування системи освіти постає вкрай актуальним завданням підготовки висококваліфікованих правознавців, здатних виконувати свої обов'язки на рівні вимог сучасного передового права. З огляду на це зростає актуальність вивчення студентами юридичних ВНЗ та факультетів права різних правових сімей.

Вирішення такого завдання може гарантуватись за допомогою лише ефективного застосування у навчальній практиці останніх досягнень освітньої методології. Важливу роль у цьому відіграє порівняльний метод засвоєння навчального матеріалу. На досягнення означеної мети саме і спрямовується підготовлений викладачами кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого навчальний посібник «Порівняльне правознавство у таблицях» (аналогічне видання в Україні відсутнє). Значення запропонованої праці полягає в тому, що у ній наочно, стисло, у тезовій формі, систематизовано і в хронологічному порядку ілюструються основні правові ідеї, що упродовж багатьох століть закладались у звичайні і специфічні, своєрідні форми законодавчих актів правових систем романо-германського права, англо-американського права, змішаного права, традиційного права, релігійного права, зокрема, канонічного, ісламського, іудейського, індуського.

Складені таблиці сприятимуть полегшеному сприйняттю та ефективному засвоєнню студентами сутності й специфіки означених правових систем. Особливо ефективними може стати посібник у підготовці студентів до практичних занять, а також до заліків та екзаменів.

Посібник разом із підручником, хрестоматією, тестами та програмою з порівняльного правознавства становлять єдиний навчально-методичний комплекс із «Порівняльного правознавства».

Завідувач кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

О. В. Петришин

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Таблиця 1

Об'єкт та предмет порівняльного правознавства

Порівняльне правознавство	Структурована концептуально-понятійна система правових знань, систематизовані та взаємопов'язані уявлення про основні правові системи сучасності, теорії застосування порівняльного методу у науково-пізнавальному і практично-прикладному аспекті
Терміни для позначення порівняльного правознавства	• Порівняльне правознавство. • Порівняльне право. • Компаративістика. • Правові системи сучасності. • Порівняльна юриспруденція
Об'єкт порівняльного правознавства	Правова реальність та її окремі елементи
Предмет порівняльного правознавства	1. Теорія порівняльно-правового методу. 2. Загальні принципи та закономірності виникнення, функціонування та розвитку різних правових систем
Сфери використання порівняльного правознавства	• Юридична наука. • Навчальний процес. • Дискусії про правову політику. • При опрацюванні проектів важливих національних законів (вплив на законодавця). • Суди (особливо у справах із іноземним елементом). • Приватна юридична практика. • Міжнародна співпраця

Таблиця 2
Методологія порівняльного правознавства

Основний метод	Порівняльний
Загальнонаукові методи	• Історичний. • Логічний. • Соціологічний. • Статичний. • Системний. • Функціональний
Спеціальні методи	• Формально-юридичний. • Правового моделювання
Загальні (філософські) підходи	• Герменевтичний. • Аксіологічний. • Антропологічний. • Діалектичний

Таблиця 3
Структура порівняльного правознавства

Автор	Структурні елементи
С. Погребняк, Д. Лук'янов	1. Загальна (загальнотеоретична) компаративістика. 2. Особлива (спеціальна) компаративістика
О. Харитонova, Є. Харитонов	1. «Вертикальне» і «горизонтальне» порівняльне правознавство («історична» і «догматична» компаративістика). 2. Загальна (загальнотеоретична) і спеціальна компаративістика. 3. Компаративістика у сфері приватного і публічного права
О. Скакун	1. Загальне порівняльне правознавство (теорія правових систем). 2. Особливе (галузеве і внутрішньогалузеве) порівняльне правознавство.

	3. Спеціальне (предметне) порівняльне правознавство (питання проблемного характеру: освіта юриста, підготовка поліції)
Ю. Тихомиров, В. Нерсесянц	1. Загальна частина. 2. Особлива частина
К. Цвайгерт, Х. Кьотц	1. Вертикальне порівняльне право. 2. Горизонтальне порівняльне право

Таблиця 4
Етапи розвитку компаративістики

№ з/п	Період	Характеристика
1	IV тис. до н. е. – XVIII ст. н. е.	Окремі спроби порівняльних досліджень різних державних утворень: • Античні часи: Платон, Арістотель, Закони Солон (Греція), Закони 12 таблиць (Рим). • Середньовіччя: постійна дискусія про переваги чи то канонічного, чи то римського права. • Просвітництво та Новий час: Дж. Фортеस्क'ю, Дж. Локк, П. Б. Струве, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є, Ч. Беккарія
2	1-ша пол. XIX ст.	Використання порівняльно-правового методу в історії права – (Г. Мейн (Англія), Ж. Лермїньє (Франція), А. Пост, І. Коллер (Німеччина))
3	2-га пол. XIX ст.	• Період прийнято вважати початком науки порівняльного правознавства, що зародилося як порівняльно-історичне правознавство. • Широке застосування зарубіжного права, вивчення порівняльного методу, свідоме застосування його як науки. • 1869 р. – заснування Товариства порівняльного законодавства у Парижі (офіційне визнання порівняльного права і порівняльного методу)

		• 1898 – заснування Англійського товариства порівняльного правознавства. • 1899 – заснування Міжнародної асоціації порівняльного правознавства і науки народного господарства
4	Кін. XIX – 1-ша пол. XX ст.	• Застосування порівняльного аналізу до різних правових систем з метою поглибленого вивчення самого феномену права та тенденцій його розвитку (К. Міттермайер, Г. Радбрух, Дж. Біндер (Німеччина), Р. Салейль, Е. Ламбер, А. Леві-Ульман (Франція), Е. Роген (Швейцарія), П. Ротонді, Т. Аскарелі (Італія), Х. Гаттерідж (Англія), Р. Паунд (США) та ін. • 1900 р. – I Міжнародний конгрес порівняльного права (Франція), підвищення активності компаративістів, остаточне формування національних правових систем, інтерес до вивчення зарубіжного законодавства. • Дві світові війни – перешкоди на шляху розвитку порівняльного правознавства
5	2-га пол. XX ст.	• Створення теорії порівняльного правознавства (цілі, функції, загальні правила аналізу, методика). • Прагнення до створення уніфікованого «європейського права». • В центрі уваги компаративістів – декілька груп проблем: загальнотеоретичні питання порівняльного правознавства, порівняльні дослідження основних правових систем сучасності, порівняльні дослідження галузевих юридичних наук. • Перехід в русло досліджень, що мають практичне значення
6	Кінець XX – початок XXI ст.	Перетворення порівняльного правознавства на автономну науку: • розширено коло досліджуваних тем; • сформульовано предмет порівняльного правознавства;

		• сформовано понятійний апарат; • визначено місце в системі юридичних наук
--	--	---

Таблиця 5

Порівняльне правознавство як метод, наука та навчальна дисципліна

Порівняльне правознавство як метод	Сукупність прийомів виявлення загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку, функціонування правових систем (їх елементів) за допомогою їх порівняння
Порівняльне правознавство як наука	Сукупність наукових знань про правові системи
Порівняльне правознавство як навчальна дисципліна	Навчальний предмет, що викладається у вищих навчальних закладах та орієнтований на отримання знань про правові системи

Таблиця 6

Функції порівняльного правознавства

Пізнавальна	Орієнтація на глибоке вивчення правових явищ, на здобуття і розширення наукових знань про правові системи сучасності, механізми забезпечення права
Інформативна	Отримання матеріалів про розвиток і функціонування зарубіжних правових систем, державних інститутів, про їх взаємозв'язки, тенденції правового розвитку у регіональному та світовому масштабах
Аналітична	Виявлення коренів, витоків правових явищ у зарубіжних правових системах
Інтегративна	Визначається курсом держав, міжнародних об'єднань і спрямовується на гармонізацію і зближення національних законодавств
Пропагандистська	Спрямована на захист своєї правової системи і пропаганду її переваг
Евристична	Пізнання закономірностей виникнення, функціонування і розвитку правових систем
Наукового передбачення	Наукове прогнозування шляхів подальшого розвитку правових систем сучасності, зокрема, зумовленого глобалізаційним процесом їх зближення

Методологічна	Створення теорії порівняльного методу, яким активно користуються інші юридичні науки
Допомоги практиці	Підготовка науково обґрунтованої, об'єктивної та повної інформації про іноземні правові системи, довідкових матеріалів, інформаційних оглядів іноземного законодавства

Таблиця 7
**Зв'язок порівняльного правознавства
з іншими юридичними науками**

Група наук	Характеристика зв'язку
Група теоретико-історичних наук	• <i>Теорія держави і права</i>: двосторонній зв'язок – матеріали, що зібрані компаративістами, використовуються у теорії держави і права для формулювання закономірностей, компаративістика використовує понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права. • <i>Історія держави і права</i>: зв'язок двосторонній – порівняльне правознавство постачає історії держави і права порівняльну методологію, а історія держави і права – історичні знання
Група галузевих юридичних наук	• Активне використання досягнень порівняльного правознавства для поглибленого вивчення національного права. • Спирання компаративістики на досягнення галузевих юридичних наук. • Створення порівняльних галузевих юридичних наук
Міжнародне право	• <i>Зв'язок з міжнародним приватним правом</i>: застосування міжнародного приватного права можливе лише з урахуванням висновків порівняльного правознавства. • <i>Зв'язок з міжнародним публічним правом</i>: компаративістика надає допомогу міжнародному публічному праву, допомагає при створенні норм міжнародного права

Таблиця 8
**Зв'язок порівняльного правознавства з соціальними
і гуманітарними науками**

Наука	Характеристика зв'язку
Філософія	• Філософія вивчає загальні закони розвитку природи, суспільства та людського мислення, частково – питання формування й еволюції правових систем. • Порівняльне правознавство активно використовує методологію та закономірності розвитку правових систем, які вироблені філософією
Політологія	• Політологія вивчає державу, право, правову систему у розрізі їхнього зв'язку із політичною системою. • Порівняльне правознавство вивчає правові системи, які мають тісний зв'язок із політичними системами. • Взаємно доповнюють одна одну своїми висновками
Соціологія	• Соціологія вивчає право та правову систему з точки зору участі у суспільному житті. • Порівняльне правознавство завдяки результатам соціології досліджує ефективність розвитку правових систем
Культурологія	• Культурологія вивчає зразки соціальної поведінки із різних правових систем. • Порівняльне правознавство узагальнює результати досліджень культурологів

Таблиця 9
Класифікація досліджень у порівняльному правознавстві

Критерій для класифікації досліджень	Різновиди досліджень
Часовий критерій	1. <i>Діахронне порівняння</i> (порівняння правових систем чи їхніх компонентів, що існували в різні часи). 2. <i>Синхронне порівняння</i> (порівняння правових систем чи їхніх компонентів, що існували в один історичний проміжок часу)

Кількісний критерій	1. <i>Бінарне порівняння</i> (порівняння 2-х правових систем чи їхніх елементів) 2. <i>Мультипорівняння</i> (порівняння більше 2-х правових систем)
Межі правової сім'ї	1. <i>Внутрішньосімейне порівняння</i> (порівняння правових систем в межах однієї правової сім'ї) 2. <i>Міжсімейне порівняння</i> (порівняння правових систем, що належать до різних правових сімей)
Рівень та об'єкт порівняння	1. <i>Мікропорівняння</i> – порівняння правових норм (нижчий рівень). 2. <i>Мезопорівняння</i> – порівняння правових інститутів та галузей права (середній рівень). 3. <i>Макропорівняння</i> – порівняння правових систем та правових сімей (верхній рівень)
Норма права та соціальна функція	1. <i>Нормативне порівняння</i> – порівняння схожих правових норм і законодавчих актів у різних правових системах. 2. <i>Функціональне порівняння</i> – порівняння правових засобів вирішення однакових соціальних проблем (від соціальної проблеми до правової норми) 3. <i>Нормативно-функціональне порівняння</i> – змішане дослідження, що об'єднує нормативне і функціональне порівняння

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТА ПРАВОВІ СІМ'Ї ЯК ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА

Таблиця 10

Правова система: поняття та риси

Поняття правової системи	Сформована під впливом закономірностей розвитку певного суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у постійних зв'язках між собою та з іншими соціальними явищами
Риси	• Є різновидом соціальної системи. • Формується в межах держави у більшості випадків. • Має різні ступені розвитку. • Формується під впливом об'єктивних історичних чинників (в кожному суспільстві є різними). • Складається із різномірних елементів. • Цілісність компонентів. • Відносно стійкий характер у часі. • Збереження основних рис навіть під час зміни державних форм організації суспільства.

Таблиця 11

Структура правової системи

Складова	Сутність складової
Суб'єктна	Сукупність усіх суб'єктів, що діють у межах правової системи
Нормативна	Сукупність норм і принципів права, що регулюють відносини між суб'єктами права, й втілена у систему визнаних джерел права
Ідеологічна	Сукупність поглядів на право та інші правові явища, що охоплюються правовою ідеологією та правовою психологією і відзначають рівень правової культури, наявні правові цінності
Функціональна	Процес правотворчості, правореалізації, судова та інша юридична практика

Результативна	Відображення результатів дії права, ступінь його соціальної затребуваності, відповідності інтересам соціуму, стан правопорядку у суспільстві
---------------	--

Таблиця 12
Правова карта світу

Правова карта світу	Складна система, сукупність усіх правових систем – національних, субнаціональних та наднаціональних, а також правових систем несаможиттєвих територій
Терміни для позначення поняття «правова карта світу»	• Правова карта світу. • Юридична географія світу. • Співтовариство правових систем
Національна правова система	Правова система окремої держави, основний елемент сучасної правової карти світу
Субнаціональна правова система	Правова система, що існує в межах єдиної національної правової системи, але одночасно має значну автономію та специфіку (Шотландія у Великобританії, Квебек у Канаді)
Наднаціональна правова система	Правова система, що поширюється на соціальні системи кількох (багатьох) правових систем (правові системи Європейського Союзу, релігійні правові системи)
Квазінаціональна правова система	Правова система невизнаної держави, несаможиттєвих (невизнаних) територій, на яких відсутній суверенітет. Території можуть перебувати під зовнішнім управлінням різних країн

Таблиця 13
Поняття «правова сім'я»

Правова сім'я	Певна сукупність правових систем, об'єднаних спільністю найбільш важливих рис, які вказують на суттєву схожість цих систем
Терміни для позначення поняття «правова сім'я»	• Правова сім'я. • Сім'я правових систем. • Правові кола. • Форма правових систем. • Структурна спільність

Таблиця 14
Класифікація правових систем

Критерій для виокремлення	Класифікація
Ступінь однорідності	• Чисті (однорідні). • Мішаного типу («гібридні»)
Ступінь розвитку	• Розвинуті. • Нерозвинуті
Черговість виникнення	• Материнські. • Дочірні

Таблиця 15
Класифікація правових сімей Р. Давіда (Франція)

Критерії, що використовуються для класифікації	1. Юридична техніка. 2. Ідеологічний (фактори релігії, філософії, економічної та соціальної структури) !!! Використовуються у сукупності, не ізольовано
Основа класифікації	Ідея трихотомії – трьох правових сімей: 1. Романо-германська. 2. Англосаксонська. 3. Соціалістична. До них приєднується решта світу – «релігійні й традиційні правові системи (4/5 планети)

Таблиця 16
**Класифікація правових сімей (правових кіл)
К. Цвайгерта (Німеччина)**

Критерій для поділу правових сімей	«Стиль права» («правовий стиль»)
Фактори, що обумовлюють «стиль права»	1. Історичне походження та еволюція правової системи. 2. Своєрідність правового мислення. 3. Специфічні правові інститути.

	4. Природа джерел права і способи їх тлумачення. 5. Ідеологічні фактори
Правові кола, які виокремлює на основі «стилю права»	1. Романське. 2. Германське. 3. Скандинавське. 4. Англо-американське. 5. Соціалістичне. 6. Далекосхідне. 7. Право ісламу. 8. Індуїстське право

Таблиця 17
Сучасні класифікації правових сімей

С. Погребняк, Д. Лук'янов	1. Романо-германська правова сім'я. 2. Англо-американська правова сім'я. 3. Релігійні правові системи. 4. Традиційні правові системи
Л. Луць	1) Романо-германський тип правових систем. 2) Англо-американський тип правових систем. 3) Релігійно-звичаєвий (традиційний) тип з підтипами: • релігійно-общинний; • філософсько-традиційний; • звичаєво-общинний. 4) Змішаний тип правових систем з підтипами: • латиноамериканський; • скандинавський. 5) Міждержавно-правовий тип правових систем
Х. Бехруз	1. Сім'я традиційного права: сім'я звичаєвого права. 2. Сім'я традиційно-етичного права: далекосхідне право. 3. Сім'я релігійного права: іудейське право, індуське право, ісламське право. 4. Сім'я законодавчого права: романо-германська правова сім'я. 5. Сім'я прецедентного права: сім'я загального права. 6. Сім'я змішаного права: латиноамериканська правова сім'я і скандинавська правова сім'я

А. Саїдов	1. Правова сім'я загального права. 2. Романо-германська правова сім'я. 3. Скандинавська правова сім'я. 4. Латиноамериканська правова сім'я. 5. Соціалістична правова сім'я. 6. Мусульманська правова сім'я. 7. Індуська правова сім'я. 8. Звичаєва правова сім'я. 9. Далекосхідна правова сім'я
Ю. Тихомиров	1. Континентальна (романо-германська) правова сім'я. 2. Сім'я загального права. 3. Соціалістична правова сім'я. 4. Правові сім'ї релігійно-моральної орієнтації: ісламське право, далекосхідне право, африканська правова сім'я, індійське право. 5. Система північноєвропейського права. 6. Латиноамериканська правова сім'я. 7. «Кочуючі» правові сім'ї
К. Осакве	<i>I. Нерелігійні правові системи:</i> 1) Західне право: • романо-германське (цивільне); • англо-американське (загальне); • скандинавське. 2) Квaziзахідне право: • соціалістичне, що переходить до цивільного. 3) Незахідне право: • південно-східне азійське; • африканське звичаєве. <i>II. Релігійні правові системи:</i> 1) Мусульманське (ісламське). 2) Єврейське (іудейське). 3) Канонічне (католицької церкви). 4) Право Хінду (Індія)

Таблиця 18
Мішані правові системи

Мішані правові системи	Група систем, що сформувалися (або продовжують формуватися) під впливом кількох правових сімей разом, спираються на їхні юридичні традиції та інструменти
Гібридні правові системи	Сукупність національних правових систем, які мають спільні риси, що виявляються в єдності їх закономірностей і тенденцій розвитку на основі сприйняття елементів правових систем виключно романо-германського і англо-американського типів
Правова акультурація	• Процес глобальної трансформації, яку зазнає одна правова система від контакту з іншою правовою системою з використанням різних за природою та силою впливу засобів примусу. • Головний чинник «змішування» правових систем
Поділ мішаних правових систем за походженням	• Як результат зовнішнього втручання (<i>переміщення права шляхом примусу</i>). • Як результат вільного вибору (<i>переміщення права шляхом рецепції</i>)
Поділ мішаних правових систем за ступенем самостійності	• Національні. • Автономні

Таблиця 19
Правові альянси

1	Романо-германського та релігійного права	Алжир, Бахрейн, Єгипет, Йорданія, Ірак, Іран, Ємен, Коморські острови, Кувейт, Ліван, Мавританія, Марокко, ОАЕ, Сирія, Сомалі, Таїланд, Туніс
2	Романо-германського та місцевого звичаєвого права	Бенін, Буркіна-Фасо, Бурунді, Габон, Мадагаскар, Гвінея, Екваторіальна Гвінея, Конго, Малі, Нігер, Руанда, Сенегал, Того
3	Англо-американського та релігійного права	Бангладеш, Бруней, Індія, Малайзія, Мальдівська Республіка, М'янма, Непал

4	Англо-американського та місцевого звичаєвого права	Гана, Замбія, Ліберія, Малаві, Папуа-Нова Гвінея, Сьєрра-Леоне
5	Романо-германського, релігійного та місцевого звичаєвого права	Джибуті, Індонезія, Кот-д'Івуар, Чад
6	Англо-американського, релігійного та місцевого звичаєвого права	Гамбія, Кенія, Нігерія, Пакистан, Танзанія
7	Романо-германського, англо-американського та релігійного права	Ізраїль, Шри-Ланка
8	Романо-германського, англо-американського та місцевого звичаєвого права	Ботсвана, Зімбабве, Лесото, Намібія, Свазіленд, Південно-Африканська Республіка
9	Романо-германського та англо-американського права	Квебек (Канада), Луїзіана (США), Маврикій, Мальта, Пуерто-Рико (США), Сейшельські острови, Сент-Люсія, Філіппіни, Шотландія (Велика Британія)
10	Релігійного (мусульманського) та місцевого звичаєвого права	Судан

Таблиця 20

Правова системи України серед правових систем сучасності

Історичні обставини, що обумовили самобутність правової системи України	• Зв'язок із Руською Правдою. • Вплив польсько-литовського права. • Дія Магдебурзького права на території України (XIII–XVIII ст.). • Державно-правовий досвід періоду Гетьманщини. • Перебування українських земель протягом XIX–XX ст. у складі різних державних утворень. • Існування Української РСР у складі Радянського Союзу. • Формування незалежної правової системи України
---	---

Особливості сучасної правової системи України	• Генетичний зв'язок з романо-германською правовою сім'єю. • Статус правової системи перехідного типу. • Євроінтеграційний вектор розвитку. • Обмежена можливість використання прецеденту
Джерела українського права	• Нормативно-правові акти (Конституція, закони, підзаконні нормативно-правові акти). • Міжнародні договори. • Правовий звичай. • Судова практика, у тому числі практика Європейського суду з прав людини. • Правова доктрина. • Загальні принципи права
Основні концепції належності правової системи України до певної сім'ї	• Слов'янська правова сім'я. • Євразійська правова сім'я. • Романо-германська правова сім'я. • Східноєвропейська правова сім'я

РОЗДІЛ 3

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

Таблиця 21

Загальна характеристика Європейського права

Європейське право у широкому розумінні	Сукупність усіх норм права, які діють і застосовуються в межах європейських міжнародних організацій
Європейське право у вузькому розумінні	Особлива правова система, що складається в ході інтеграційних процесів у рамках Європейських Співтовариств і заснованого на них Європейського Союзу (ЄС)
Розбудова ЄС	Почалась у 50-ті рр. XX ст. із виникненням інтеграційних міждержавних об'єднань – <i>Європейських співтовариств</i>: • Європейське об'єднання вугілля і сталі. • Європейське співтовариство з атомної енергії. • Європейське економічне співтовариство
Європейський Союз	Функціонує з 1 листопада 1993 р. (із моменту набуття чинності Договором про Європейський Союз 1992 р. – Маастрихт, 1992 р.)
Інституції ЄС	• Європейський парламент. • Європейська рада. • Рада ЄС. • Європейська Комісія. • Суд ЄС (Суд Європейських Співтовариств, Трибунал першої інстанції, спеціалізовані трибунали). • Європейський центральний банк. • Рахункова палата
Установи ЄС	• Європейський інвестиційний банк. • Європол. • Євроюст та ін.
Право ЄС	• Результат міжнародної співпраці і наднаціональної правотворчості. • Самостійна щодо міжнародного і внутрішньодержавного права інтеграційна правова система. • Різновид регіональної міждержавної правової системи